

Regionálne združenie podzoborských obcí

Regionálne združenie podzoborských obcí / RZ PO / sa nachádza v severovýchodnej časti Nitrianskeho kraja. Rozloha mikroregiónu je 18 380 ha a žije tu 20 451 obyvateľov. RZ PO bolo založené v roku 1992 v zmysle § 20, zák. č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.

Začiatok činnosti RZ PO sa vzťahuje k roku založenia, kedy bola položená základňa vzájomnej spolupráce obcí. Jej vybudovanie bolo symbolicky zavŕšené výstavbou a slávnostným odhalením „Pomníka nádeje v Žiranoch“ v roku 1994. Združenie založilo tradíciu realizácie regionálnych slávností „Podzoborské kultúrne slávnosti“ a „Slávnosti Dní zmierenia spojených s kladením vencov k Pomníku nádeje v Žiranoch“. Táto skutočnosť je dôkazom toho, že kde nechýba vôľa a odhodlanosť prezentovať vzájomnú spoluprácu a partnerstvo, môžu byť finančné prostriedky len čiastočným obmedzením. Členskú základňu RZ PO tvorí 14 obcí zasahujúcich do 3 okresov: Nitra, Zlaté Moravce a Nové Zámky.

RZPO v roku 2007 oslavovalo 15. výročie začiatku spolupráce s Kelet-Balaton Kistérség Területfejlesztési Társulás (Regionálne združenie obcí na východnej časti Balatónu). Bližšie info na www.keletbalaton.hu

Tieto obce sú členmi Regionálneho združenia podzoborských obcí (RZ PO) :

Branč

Kataster obce Branč sa nachádza na juhu okresu Nitra, ktorý v rámci Nitrianskeho kraja je situovaný v jeho severozápadnej časti.

Rozloha katastra Branča je 1381 hektárov. Na severe hraničí s katastrom obce Ivánka pri Nitre, na západe s katastrami obcí Mojmirovce a Štefanovičová, na juhu s katastrom Veľký Kýr okres Nové Zámky a na východe s katastrálnym územím Veľký Cetín.

Najväčšia nadmorská výška je 175 metrov nad morom. Nachádza sa juhozápadne od obce na hranici s katastrami obce Štefanovičová a Veľký Kýr. Tento bod patrí do oddielu Nitrianska Pahorkatina. Tá v rámci oblasti Podunajská nížina patrí do subprovincie Malá dunajská kotlina. Najnižší bod katastra má výšku 129 metrov nad morom, nachádza sa juhovýchodne od obce pri hranici s okresom Nové Zámky. Obec leží na hlavnom cestnom ťahu Nitra – Nové Zámky. Ide o cestu I. triedy č. 64, na ktorú sa v obci napája cesta III. triedy. Obcou prechádza aj železničná trať Nitra – Nové Zámky. Katastrálnym územím preteká rieka III. rádu – Stará Nitra.

Priemerné ročné teploty ukazujú, že Branč leží v regióne, ktorý patrí medzi najteplejšie oblasti Slovenskej republiky. Leto je pomerne dlhé, počas septembra teploty mierne klesajú a zima je tiež dlhá. Celý kataster územia je intenzívne poľnohospodársky využívaný. Väčšina jeho pôdy patrí do 1. bonitnej triedy. Pôvodný rastlinný kryt v katastri Branča predstavovali lesné spoločenstvá. V katastri sa ťažia piesčité štrky a piesky.

Časť obce – vinohrady slúžia dlhé roky na pestovanie viniča. Miestni obyvatelia tu majú svoje chatky „hajloky“ s vínnymi pivnicami, v ktorých si dorábajú a skladujú víno.

Čechynce

Najstaršie listiny, v ktorých sa zachoval písomný záznam názvu obce, pochádzajú z 13. storočia. V týchto listinách sa zachovali dve podoby: Cheg alebo Chey (1247 alebo 1248?), resp. Chey (1285). V nasledujúcich storočiach sa názov obce obvykle používal v tvare Csehi alebo Csehy. Názov podobný súčasnému slovenskému pomenovaniu sa prvýkrát objavil v roku 1773 ako Cžehincze. Po vzniku Československa bol úradný názov najprv Čechynce alebo Čehince (1920), potom Čechynce a Csehi (1927-1948) a nakoniec Čechynce (1948-1960). Obec po spojení s Malým Cetínom v rokoch 1960-1990 bola premenovaná na Nitrany. Nežná revolúcia v roku 1989 a následný pád totalitného režimu umožnili obci znovu sa osamostatniť (1990) a rozhodovať o svojom osude. Obec na základe prieskumu občanov začala s výstavbou plynofikácie obce, ktorá bola v roku 1992 dokončená a v tomto roku sa oplotil aj areál miestneho cintorína. V ďalšom roku bola zavedená káblová televízia. V rokoch 1993-1994 sa začali práce na novej budove obecného úradu a kultúrneho domu. V týchto rokoch sa začalo s výstavbou nových ciest (Nová ulica, Nitrianska ulica, časť za hostincom a medzi autobusovou zastávkou a ZŠ), ktorá bola do dvoch rokov zrealizovaná. V roku 1995 sa podpísali listiny o priateľstve a družbe medzi našou obcou a obcami Királyszentistván a Vilyonya z Maďarskej republiky. V roku 1997 boli vysvätené obecné symboly. Koncom deväťdesiatych rokov bola vybudovaná kanalizácia vrátane prevádzky ČOV a bol vybudovaný aj obecný vodovod. Na požiadavku občanov obce bola zriadená a dňa 2.9.1998 slávnostne otvorená pošta. Po ukončení kanalizácie a vodovodu sa na Kostolnej ulici pri miestnom cintoríne v roku 2001 vybudovalo parkovisko a v tomto roku sa vybudovali aj chodníky na Nitrianskej ulici. V rokoch 2005-2007 bola zrealizovaná rekonštrukcia strechy a obnovená fasáda na miestnom rímsko-katolíckom kostole. V týchto rokoch boli vybudované 2 nové ulice a to ulica Eugena Gajdára a Záhradná. V nasledujúcich rokoch sa zrealizovala výstavba 3 bytoviek v počte 44 bytových jednotiek. V rokoch 2010-2011 sa úspešne zrealizoval projekt – uzatvorenie a rekultivácia skládky pod vinohradmi. V nasledujúcom roku bola zrekonštruovaná budova ZŠ a MŠ a bolo vybudované multifunkčné a viacúčelové športové ihrisko. Koncom roku 2014 rozbehol svoju činnosť zberný dvor na likvidáciu biologického odpadu rastlinného pôvodu. V súčasnej dobe má obec rozpracované viacero projektov: rekonštrukcia miestnych komunikácií a chodníkov, rekonštrukcia a modernizácia verejného osvetlenia, ČOV – zmena riešenia pripojovacích potrubí, rekonštrukcia a modernizácia miestneho rozhlasu, zvyšovanie energetickej účinnosti verejných budov (budova starej MŠ), dobudovanie kamerového systému obce a vybudovanie posilňovacieho parku.

Dolné Obdokovce

Dolné Obdokovce (maď. Alsóbodok, Bodok; nem. a lat. Bodok), ležia uprostred Žitavskej sprašovej pahorkatiny na hornom toku pravostranného prítoku Žitavy, na juhozápad od pohoria Tribeč, na Požitavskej pahorkatine v Host'ovského potoka, asi 10 kilometrov od Nitry. Po stáročia obec patrila do historickej Nitrianskej župy, v dnešnom správnom usporiadaní patrí do Nitrianskeho okresu. Vyše tri štvrtiny obyvateľov obce sa hlási k maďarskej národnosti a z etnografického hľadiska je jednou z 13 obcí podzoborskej maďarskej enklávy, vkladajúcej sa do slovenského jazykového prostredia. V súčasnosti tu žije 1170 obyvateľov, ktorí sa v nedávnej minulosti venovali hlavne poľnohospodárstvu a vinohradníctvu. V odlesnenom chotári ležiacom na pahorkatine v nadmorskej výške 158 - 245 m sú miestami ostrovčeky dúbav s agátmi. Ležia na mladotret'ohorných usadeninách a hnedozemných pôdach.

Obhospodarovaním pôdy sa prírodné prostredie značne zmenilo. Dávnejšie známe dubiny sa zmenšujú a potoky občas aj vysychajú. Flóra a fauna utrpeli neodvratiteľné škody. Hoci chotár obce stratil mnoho zo svojho prírodného bohatstva, stále je tu čo obdivovať, prípadne ísť na krátkodobý výlet. Pod obec siaha Beladická panva s ložiskami hnedého uhlia, ale jeho ťažba by nebola rentabilná.

Obec je mimoriadne bohatá na archeologické nálezy, najmä v okolí zaniknutej osady Kerňa (Kernye). Reprezentuje sa tu pravek, mladšia doba kamenná (lengyelská kultúra), doba bronzová (karpatská mohylová kultúra, fűzesabonyská kultúra, čačianska kultúra), doba rímska (tzv. panónska keramika) a stredovek (9. -15. storočie). Zaujímavým dôkazom pravekej fauny sú zvyšky kostier tret'ohorného mastodonta v chotári obce. Pri rímskokatolíckom kostole rastie unikátny strom jaseňovec metlinatý (*Koelreuteria paniculata*) pochádzajúci zo severnej Číny. Bol tu zasadený v 30. rokoch 20. storočia.

Obec sa od prvej historickej zmienky o nej, čiže od začiatku 13. storočia, volala Bodok a slovenské pomenovanie Obdokowce sa objavuje po prvý raz až v roku 1786. Prevažne poľnohospodárska obec sa svojou polohou bokom od hlavných komunikácií a peknou prírodou môže stať jednou z turistických základní okolia plného vzácnych pamiatok a pozoruhodností.

Host'ová

Obec Host'ová (maď. Nyitrageszte; Geszte; nem. Gesste) leží na juhozápade Slovenskej republiky, v blízkosti mesta Nitra. Patrí medzi menšie obce. Podľa údajov sčítania ľudu z roku 1991 mala spolu 402 obyvateľov, z toho 371 maďarskej národnosti (92%). Rozloha katastra obce je 478 hektárov. Podľa heraldikov obecná pečať z 18. storočia zobrazuje neznámu postavu s korunou. Územie Host'ovej bolo obývané už v najstarších dobách, čoho dôkazom sú nálezy z novej doby kamennej, z doby železnej, z čias rímskej nadvlády a sťahovania národov. Pozornosť si zaslúžia aj pozostatky usadlosti z 9-10 storočia, ktoré odhalili archeológovia v roku 1983. Najstaršia zmienka o obci je z roku 1232 (Guesta), keď bola osadou kráľovských dvorníkov. V roku 1274 daroval Ladislav IV. Host'ovú, usadlosť kráľovských rybárov Beesovi za jeho vojnové hrdinské činy. V 1282-om dostal Fridman majetkový podiel, ktorý neskôr predal Folkusovi Ludanickému alias Čeladickému. Nasledujúce písomné zmienky o obci sú z rokov 1287, 1300, 1311, 1343 a 1490. Z roku 1517 sú menovite známi prví nevoľníci (Pap a Kopyan).

Podľa tureckých daňových súpisov z roku 1570 mala 3 obývané domy, v roku 1664 19 domácností. 23. marca 1644 Turci vypálili dedinu. Podľa opisu Mateja Bela z roku 1742 sú v Host'ovej dané všetky podmienky k úspešnému poľnohospodárstvu, ale ako vyplýva z neskorších daňových súpisov, neboli vždy celkom využité. Hlavným zdrojom obživy bolo roľníctvo, vinohradníctvo a chov zvierat. Zemepánmi obce v 18.-19. storočí boli nasledovné šľachtické rody: Babóty, Bačkády, Jesensky, Kelečeni, Rudnay, Dióšy, Veles, Fabricius, Borčicky, Tajnay, Broďanský, Zerdahelyi, Jánoky, Presľanský a Ordódy. V 19. storočí obec postihlo niekoľko požiarov, choleroých epidémií a hladomorov. V roku 1910 v obci žili piati obyvatelia nemeckej národnosti. V 20. storočí po útrapách dvoch svetových vojen vývoj dejín v obci poznačil pseudosocializmus. Po „nežnej revolúcii“ v roku 1989 a následných slobodných voľbách v roku 1990 sa starostkou obce stala Alžbeta Gálová. V súčasnosti riadi obec starosta Ing. Miroslav Brath. Miestna samospráva pracuje na zdokonalení infraštruktúry a zlepšení inžinierskych sietí.

Obec disponuje bohatým folklórom. Slávny je aj jej folklórny súbor. Zaujímavou historickou pamiatkou je na gotických základoch postavený rímsko-katolícky kostol Svätej Trojice z roku 1734. Zvon tohto kostola pochádza z gýmešského hradu. Nachádzame tu aj pamiatky tradičnej ľudovej architektúry.

Jelenec

Obec Jelenec (tiež Gýmeš, Ghymes, Dymes a Gímes) leží pod juhovýchodnými výbežkami pohoria Tribeč v nadmorskej výške 192 m n.m. Z hľadiska územnosprávneho členenia patrí do Nitrianskeho kraja a Nitrianskeho okresu. Jeho územie je budované granitoidnými a sedimentárnymi horninami (žuly, kremence, vápence, íly, piesky). Vzácne sú niektoré tunajšie minerály vzniknuté hydrotermálnou mineralizáciou (napr. ibaryt, lazulit, limonit a wad). V neogénnych sedimentoch sa tu vyskytujú aj nepravidelné sloje lignitového uhlia, ktoré sú premenlivej kvality. Je to typický podhorský kraj s bohatým výberom rastlinných a živočíšnych druhov. Jeho lesy tvorí hlavne dub, cer, hrab a brest. Rastie tu množstvo chránených rastlín, napr. veľmi vzácny rešetliak skalný. V lesoch na vlhkých čistinkách je veľké množstvo rozličných húb. V štátnej prírodnej rezervácii Gaštanica rastie gaštan jedlý, ktorého porast bol vysadený v druhej polovici 13. storočia a v súčasnosti sú jeho súčasťou aj 300 až 500 ročné mohutné exempláre stromov. Veľmi vzácne stromy boli v parku okolo kaštieľa grófa Forgácha, ale po rozparcelovaní tohoto parku zostalo z nich len zopár. Z úžitkovej zveriny sa tu vyskytuje zver jelenia, srnčia a zajac, ale aj muflón, ktorý tu bol udomácnený Forgáčovcami koncom minulého storočia. Výber vtáctva je veľký a bohaté je aj vodné vtáctvo (divá kačka, hus, volavka popolavá a i.).

Príchod prvých usadlíkov na toto územie nie je písomne doložený, avšak o ich prítomnosti svedčia archeologické nálezy. Najstaršie pochádzajú od ľudí badenskej kultúry z eneolitu. Národy tohto a nasledujúcich historických období tu bývali len prechodne. Podľa čiastočne podložených správ aj rímsko-kvádská vojna r. 174 nášho letopočtu zaznamenaná cisárom Marcusom Auréliom Antoniusom sa odohrávala na blízkom okolí. O trvalejšom osídlení tohto územia v druhej polovici prvého tisícročia nevieme veľa, ale postupne sa tu utvárali osady schopné ďalšieho rozvoja. Podľa tradícií z ústneho podania sa Sedem vodcov utáborilo pri studni "Semíny", a sú správy aj o usadení sa sikulských strážcov hraníc. V polohe Studený hrad až dodnes vidno zrúcaniny starého hradiska, ktorých pôvod a vek nie je známy. V období medzi 9. a 13. storočím na území obce stálo desať osád, ktorých počet postupne poklesol na jednu. Tá sa nachádzala na mieste zvanom Pustý Gýmeš.

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z r. 1113, keď názov obce ako Gimes sa vyskytol v súpise majetkov zoborského benediktínskeho kláštora. O pôvode názvu obce je niekoľko teórií, z ktorých najpravdepodobnejšia tvrdí, že je tvorený zo slova "gím"= jeleň. Podľa neskoršieho prepisu jednej listiny z r. 1226 uhorský kráľ Ondrej II. daroval obec Ivánkovi z rodu Hunt-Poznanovcov. Jeho syn Ondrej, ktorý obec získal v roku 1253 za to, že v boji proti Tatárom zachránil Belovi IV. život, dal postaviť hrad na vrchu Dúň. Ondrej sa stal zakladateľom rodu Forgáčovcov a majiteľom rozsiahlych gýmešských majetkov. V roku 1295 obec tvorili dve osady a to Dolný a Horný Gýmeš, ktoré boli od seba oddelené lesom. Spomínajú sa tu aj vinice

poddaných, čo svedčí o vyše sedemstoročnom vinohradníctve v tejto obci. Hrad násilne dobyl Matúš Čák Trenčiansky a r. 1302 tu panoval jeho povereník Detre. R. 1312 ho odtiaľto kráľovské vojská vyhnali, avšak hrad nevrátili Forgáčovcom, ale kráľovský dvor si ho nechal pre seba. 8.3.1350 kráľ Ľudovít Veľký dal obyvateľom Veľkého Gýmeša právo týždenného trhu každý štvrtok za ich poddanské služby voči kráľovi. V roku 1356 hrad a jeho okolie daroval kráľovnej Márii. Keď Blažej Forgách zabil. Karola z rodu Anjou na žiadosť kráľovnej Márie, ona mu v r. 1386 darovala hrad aj s príslušnými majetkami. Táto darovacia listina spomína tak Veľký a Malý, ako aj zvlášť Dolný a Horný Gýmeš.

Upozorňuje aj na tunajšie vinice, ktoré sa znovu spomínajú v r. 1406. V r. 1430 Forgáčovci odvodňovali močiar pod obcou a v prvej polovici 15. storočia bol hrad rozšírený. O úrovni tunajšieho školstva svedčí, že z toho istého storočia máme údaje o našom študentovi na viedenskej univerzite.

Prvý turecký nájazd pod Gýmešský hrad sa odohral už v roku 1530. Bol vedený pašami Usreffom a Muratom. Napriek tureckému nebezpečenstvu ešte aj v r. 1558 obchodovali s Viedňou, čo dokazujú aj súdobé pramene. R. 1570 štyri domácnosti zaplatili daň Turkom v sume 300 akcí. Z toho roku poznáme aj najstaršie známe priezviská : Gál, Jančo (Jancsó), Rigóš (Rigós) a Šilink. R. 1576 našu obec spustošili Turci a podpálili hrad. V roku 1579 tu bola jedna úplná sesia Jána Ballu, ktorý platil dane aj Turkom. Poškodený hrad dal opraviť Žigmund Forgách v roku 1613. O päť rokov naň zaútočili vojská Gabriela Bethlena a neskôr niekoľkokrát aj Turci. Otrokov, získaných u nás predali v Ostrihome. Tunajší kostol, o stavbe ktorého sa nám nezachovali žiadne údaje, v roku 1623 používali protestanti. V roku 1630 bol tento kostol znovuobsadený katolíkmami. R. 1663 Turci pod vedením pašu Kose Aliho vypálili mesto (!) Gýmeš a na niekoľko mesiacov obsadili aj Nitru a jej okolie. Z daňových súpisov tzv. Novozámockého ejáletu vyplýva, že obec bola pomerne bohatá a jej 66 domácností platilo daň 17.140 akcí. Boli však podriadení Zeámet Jusuf ben Ömerovi, Abdiilbáki ben Ömerovi, Abdurrahímovi a ďalším.

Počas kuruckých povstaní na hrade panoval Šimon Forgách, náčelník Františka Rákócziho II., ktorý sa dostal do vyhnanstva a gýmešský hrad sa stal znovu kráľovským majetkom. Cisár Jozef I. ho predal českému kancelárovi Jánovi Vrastislavovi. Od neho ho v r. 1712 kúpil biskup Pavol Forgách za 130.000 zlatých. Na hrade dal postaviť 4 kaplnky, z ktorých najdlhšie sa zachovala kaplnka svätého Ignáca z Loyoly, na počesť ktorého tu bývali slávne hody s veľkou parádou. V kaplnke sa používalo vzácné omšové rúcho vyšívané ženskými vlasmi. Pod touto kaplnkou bola rodinná hrobka Forgáčovcov s veľkým krížom z alabastra. Obec sa začala v tom období rýchlo rozvíjať. R. 1715 tu bolo 16 domácností a mali 17 kopáčov viníc, o päť rokov už mali 25 kopáčov. Obec začala používať pečať znázorňujúcu kríž, pod ktorým bol nápis "Forgach MCCL" a okolo kruhopis "Ghymes pagi sigillum 1718". /Druhá známa pečať obce, ktorá zobrazuje ľaliu, nie je datovaná./ V rokoch 1720 až 1722 Forgáčovci spolu s obyvateľmi obce postavili nový rímsko-katolícky kostol v barokovom štýle. R. 1722 sa Pavol Forgách pustil do stavby barokového kaštieľa, kde sa neskôr presídlila celá grófska rodina. Okolo kaštieľa bol hospodársky majer. R. 1726 obec získala jarmočné právo. V roku 1742 slávny polyhistor Matej Bel spomína okolité úrodné lány. Podľa dikálneho súpisu z r. 1752 obyvatelia obce okrem iného mali 77 kopáčov viníc, 35 volov, 76 koní, jeden mlyn a päť vápeniek. Ján Matej Korabinský vo svojom miestopisnom lexikone, vydanom v roku 1786, spomína aj tunajší rímsko-katolícky kostol. V roku 1790 bol kostol renovovaný. Podľa súpisu v r. 1828 obyvatelia obce mali už 84 volov a 96 koní a obrábali vinice v rozsahu vyše 94 bratislavských meríc. Neskôr hrad vyhorel a

v roku 1833 jeho železné konštrukcie boli použité na stavbu cukrovaru. V roku 1844 boli zaznamenané v obci maďarské kresťansko-katolícke piesne, z ktorých 13 je uverejnených v katolíckom spevníku "Hozsanna".

V rokoch 1868 a 1869 bola založená muflónia obora, ktorej stav bol v roku 1883 vypustený do prírody. Stáda muflónov obývajú okolité pohoria až dodnes. Forgáčovci boli náruživými poľovníkmi. Ich zbierku v kaštieli tvorilo 1756 trofejí. V kolekcii umeleckých diel zvlášť vzácne boli obrazy benátskeho majstra Francesca Trevisaniho, dvorného maliara Savoyského princa, Maxa Pfeilera, Paula Hemlinga a ďalších. V kaplnke kaštieľa bola Madona a niekoľko ďalších starých vzácných sošiek, ako aj starý oltár. Z prícestných sakrálnych pamiatok najvýznamnejšie sú socha sv. Jána Nepomuckého z 18. storočia a socha sv. Urbana na vinohrade. Mali tu aj izraeliti svoju modlitebňu, ktorá bola postavená v roku 1877. 12. apríla 1907 sa tu narodil Ivan Brauner, korešpondent SAV.

Rodina Forgáčovcov bývala u nás do roku 1919. Posledný Forgáč sa odsťahoval na svoju balatonskú kúriu a časť svojho majetku rozparceloval medzi obyvateľov. Po prvej svetovej vojne bola naša obec pripojená k Československu. Dôsledkom hospodárskej krízy bola veľká nezamestnanosť a časť obyvateľov hľadala obživu v zahraničí. V roku 1938 prebiehala výstavba železničnej trate Zlaté Moravce - Lužianky, ktorá poskytla nové pracovné príležitosti pre obyvateľov. V roku 1939 bola v obci vybudovaná píla a továreň na výrobu parkiet. Počas druhej svetovej vojny obec utrpela straty a 27. marca 1945 bola oslobodená Sovietskou armádou. Po vyvlastnení štát rozdal časť majetku Forgáčovcov medzi bírešov a vytvorili sa nové ulice, ako Železničná, Marianska a i. V roku 1947 otvorili v budove kaštieľa slovenskú meštiansku školu a dňa 1. októbra 1948 Povereníctvo vnútra premenovalo obec Gýmeš na Jelenec. Od 1. septembra 1950 sa v škole znovu otvorili aj triedy s vyučovacím jazykom maďarským. Dňa 5. októbra 1951 bolo založené JRD s 21 členmi, ktorí hospodárili na 182 ha pôdy. V roku 1955 sa dal do užívania miestny rozhlas. V roku 1960 bola postavená nová škola a začali ju navštevovať žiaci z Jelenca, Koliňan, Žirian, Kostolian po Tríbečom, Ladíc a Neveríc. V budove kaštieľa sa otvorilo kino a boli vybudované dva pionierske tábory. V roku 1966 bol vybudovaný Autocamping Remitáž a bolo dané do užívania nové zdravotné stredisko s dvomi ambulanciami pre dospelých, detskou ambulanciou a lekáreň. V roku 1971 bola dokončená výstavba fary. V roku 1976 zlúčili dovtedy samostatne hospodáriace družstvá do PD Neverice, do ktorého patrilo šesť obcí vrátane Jelenca, a vybudoval sa futbalový štadión. V 1978-om dedina svojpomocne postavila dom smútku. Po tomto roku v obci výrazne vzrástla individuálna bytová výstavba rodinných domov. V roku 1986 bola daná do užívania školská družina v areáli základnej školy. V roku 1991 bol postavený kultúrny dom, na stavbe ktorého sa podieľali aj naši občania v rozsahu 40% prác. Je to moderná novostavba s pekným vzhľadom, ktorá zaberá 1085 m², a môžu nám ju závidieť aj okolité obce. V jej priestoroch sa nachádza obecný úrad, matrika a knižnica. Pre kultúrno-spoločenské akcie slúži malá a veľká sála, vestibul, bar a kuchyňa.

Klasov

Obec Klasov so svojou rozlohou katastra viac ako 12 km², leží v strednej časti Žitavskej pahorkatiny v doline Babindolského potoka 4,5 km severozápadne od mesta Vráble. Obec si do dnešných dní zachovala svoj poľnohospodársky ráz s rozsiaťmi vinohradmi v jej chotári. Počet obyvateľov ku dňu 1.1.2007 je 1.206.

V chotári obce archeologický výskum objavil hallštatské sídlo, ktoré je dôkazom najstaršieho osídlenia okolia Klasova. Obec sa po prvýkrát spomína v listine z r. 1156, kde ostrihomský biskup Martirius v zhode s uhorským kráľom Gejzom II. potvrdzuje ostrihomskej kapitule desiatky sedemdesiatich vymenovaných obcí. Klasov sa tu spomína v podobe Qualiz, ktorá bola odvodená od moslimských Chvalizov zaoberajúcimi sa obchodom v oblasti Nitry už v 11. stor.

Potom sa obec spomína v r. 1232 ako Kalaz, keď kráľ Ondrej II. ustanovil tunajších jobagiónov dvorníkmi a priradil ich k Zvolenskému hradu, ale desiatok museli ešte platiť Ostrihomskej kapitule. V roku 1398 sa spomína ako Nagy Kalaz, v roku 1401 Kis Kalaz, v roku 1552 ako Puszta Kalaz, a v roku 1898 ako Kalász. Tento názov sa medzi obyvateľmi Klasova zachoval až dodnes.

Od 2. polovice 14. stor. sa majiteľmi obce stali Forgáčovci, ktorí získali Gýmešský hrad, ale v tom čase tu časť majetkov vlastnil aj starobyľý rod Hunt-Poznanovcov. Peter Forgách s poddanými Klasova napadol majetky v Slepčanoch, jedného zajatého usmrtili a za druhého pýtali výkupné 23 mariek. Spor riešil Zoborský konvent. R. 1391 zasa protiprávne vyrúbali babindolský les, ktorého drevo doniesli do Klasova a poškodili miestny kaštieľ. Tento spor sa skončil zmierom pred Nitrianskou kapitulou a obidve strany zaplatili pokutu 40 forintov (r.1401).

Obec ležala na hranici Gýmešského panstva a preto sa tu vyberalo mýto, ale Klasovčania ho platiť nemuseli. V 16. a 17. stor. aj Klasov postihli turecké nájazdy, veď ležal medzi dôležitými protitureckými hranicami Levice a Nitra. Obec patrila do Nitrianskej náhije, 34 poplatníkov platilo daň z roľníckych produktov a obrábanej pôdy Abdurráhimovi vo výške 6676 akče. Neskôr tu získava majetkové podiely rodina Fánscyovcov, ale kráľ Ferdinand I. ich listinou vrátil Forgáčovcom.

Obec bola v tom čase zapísaná ako Kaloz.

Začiatkom 18. stor. získali obec Paluskovci a pripojili ju do zväzku zlatomoravského panstva. 27 rodín obrábajúcich vinice odovzdávalo Paluskovcom deviatok, ako je to zaznačené v súpise urbánskej regulácie započatej r.1761. V 19. stor. tu vlastnili majetkové podiely aj rodiny Szlávyovcov a Klobusiczkovcov, ktorí ich do začiatku 20. stor. predali. Koncom 18. stor. tu kúpil majetky barón Jozef Weisz, ktorý sa priženil do rodiny Berchtoldovcov. Tých zasa s Paluskovcami spájali rodinné zväzky (Jozef Ján Berchtold narodený r. 1735 sa oženil s barónkou Annou Máriou Paluskovou). Po bitke pri Hradci Kálové r. 1865 prepustení vojaci aj sem priniesli cholera, na ktorú zomrelo mnoho obyvateľov. Z 23. na 24.05.1866 krutý mráz značne poškodil tunajšiu poľnohospodársku úrodu. R. 1879 požiar zničil v obci majetky v hodnote 13 000 forintov a r. 1882 vo výške 5209 forintov. V 80. rokoch 19. stor. v obci a okolí zničila vinice fyloxéra. Obnovené boli vďaka štátnej výpomoci. R. 1893 sa medzi tunajšími zemepánmi uvádza barón Pavol Weisz (708

katastrálnych jutár), Ján Klobusiczky (110 k.j.), a Jozef Szlávy (224 k.j.), ale r. 1897 okrem Pavla Weisza (803 k.j.) sa spomínajú už veľkostatkári Móric Wild (119 k.j.) a Herman Wiener so spoločníkom Michalom Ladányim (91 k.j.). R. 1903 požiar zničil v obci 66 domov. I. svetová vojna si z radov obyvateľstva vyžiadala krutú daň, padlo 25 občanov. Po r.1918 obec sa stala súčasťou novovzniknutej ČSR. Neusporiadané povojnové pomery prinášali obyvateľstvu nové utrpenia. V júni 1919 sa vo viniciach medzi Klasovom a Vrábľami odohrali boje medzi československým vojskom a bolševickou maďarskou červenou armádou, pričom niekoľko vojakov drancovalo v Klasove. R. 1920 sa 45 robotníkov a sluhov z veľkostatku Eugena Weisza pridalo k decembrovému štrajku vo Vrábľoch. Barónovi Weiszovi bola pôda skonfiškovaná a ponechaná len výmera 400 jutár, ostatná bola rozdaná medzi chudobných. Neskôr dal Weisz veľkostatok do prenájmu J.Šajmovičovi. 3.07.1921 si tunajší robotníci vynútili zvýšenie miezd. 5.11.1938 na základe rozhodnutia Viedenskej arbitráže pripadol Klasov Československu, ale komisia pre hraničnú úpravu medzi ČSR a Maďarskom dňa 15.03.1939 výmenou za obec Nová Ves odstúpila Klasov a Veľké Chyndice Maďarsku. Naša obec od roku 1939 do roku 1945 patrila Maďarsku. R. 1939 bolo v obci založené miestne futbalové družstvo a r. 1940 spotrebné družstvo (neskôr prijaté do zväzku družstva HANGYA). R. 1942 bola v obci založená filiálka Tekovského blahobytného družstva a r. 1943 strojové družstvo.

Nájomcu J. Šajmoviča ako občana židovského pôvodu povolali do pracovnej služby a preto veľkostatok prevzal dr. Szalay. Na Vianoce 1944 nilašovci pochytili a odviekli chlapcov starších ako 14 rokov, ale tí sa onedlho rozutekali. Dňa 28.03.1945 obec oslobodila Sovietska armáda. 2.04.1945 obyvatelia obce pochovali padlých nemeckých vojakov. Sovietski vojaci boli neskôr pochovaní v spoločnom hrobe vo Vrábľoch.

Po usporiadaní povojnových pomerov nastal nový prudký rozvoj obce. R. 1948 boli skonfiškované veľkostatky Eugena Weisza a Verő-Trenčianskeho. R. 1952 bola obec elektrifikovaná a r. 1956 založené JRD, ktoré r.1964 prevzali ŠM. R.1962 bol postavený kultúrny dom, v ktorom premietali filmy, hrali divadelné predstavenia (v obci už od r. 1940) a usporadúvali sa spoločenské podujatia. R. 1965 boli spevnené cesty, začalo sa s úpravou chodníkov, zlepšilo sa spojenie obce s okolím, opravila sa budova pošty a r. 1966 bola postavená nová predajňa potravín. R. 1968 bol vybudovaný nový dom smútku, prebudovaný verejný rozhlas a rok predtým bolo rozšírené verejné osvetlenie. Rozvoj obce pokračoval. R. 1970 bola rekonštruovaná elektrická sieť, r. 1974 vybudované chodníky. Pokroky nastali aj v kultúrnom a spoločenskom rozvoji obce : R.1974 bol vybudovaný nový futbalový štadión a založený tunajší folklórny súbor, r. 1976 založené ženské futbalové mužstvo. V roku 1976 sa obce Klasov a Babindol spojili, a vznikla spoločná obec Klasov časť Babindol. MNV bolo na Klasove. 1.07.1996 sa Klasov po 20 rokoch oddelil od Babindola.

Výraznú úlohu v kultúrnom živote obce zohráva miestna organizácia Csemadoku, ktorá spĺňa svoje poslanie od roku 1950. Počas svojej existencie dosiahol úspechy divadelný a folklórny súbor, členovia sa podieľali aj na organizácii rozličných kultúrnych podujatí, spomienkových slávností a celovečerných programov.

V rokoch 1978-1981 bol rekonštruovaný kultúrny dom, v ktorom získalo priestory aj MNV (dnes OcÚ). R. 1987 bol vybudovaný nový dom smútku, začalo sa s plynofikáciou obce, ktorá bola dokončená r. 1989. V rokoch 1989-1991 bol vybudovaný verejný vodovod. Revolúcia r. 1989 nepriniesla všetky očakávania občanov Klasova. Aj tu prekonávali krízové roky v túžbe, že blízka budúcnosť obce bude krajšia.

Zaujímavý je vývoj počtu obyvateľstva: r. 1830 žilo v obci 454 obyvateľov, r. 1851 sa ich počet zvýšil na 707 a aj v nasledujúcich desaťročiach mal vývoj narastajúci trend. R.1900 tu žilo

850 obyvateľov, r. 1930 už 942, r. 1948 ich počet stúpol na 1048 a r. 1970 dokonca na 1331. Malý Klasov sa spomína r. 1401 ako Kis Kalaz, ale obec jestvovala už koncom 13. stor. Obec sa spomína aj ako Kalazd či Kiskalazd a žili tu kráľovskí servienti. Za tureckých nájazdov obec spustla a už nebola obnovená. R. 1851 historik Fényes uvádza, že tu žilo 13 katolíkov. Samota neskôr zanikla. Harsány susedil s územím Klasova a spomína sa r. 1274 ako zem kráľovských rybárov. Toto územie siahalo k rieke Žitave a k chyndickým usadlostiam. Dyčianska dolina bolo územie patriace k veľkostatkom baróna Eugena Weisza. Ten r. 1917 predal 300 ha zeme 17 rodinám nemeckých a slovenských osadníkov vracajúcich sa z Ameriky, ktorí predtým žili v okolí Novej Bane a živili sa prácou v baniach. Po II. svetovej vojne boli Nemci vysťahovaní. Ich skonfiškované majetky boli pridelené kolonistom z Lutily.

Chotár obce ležiaci v nadmorskej výške 160-190 m má pahorkatinný až mierne zvlnený odlesnený terén, ktorý tvoria mladotreťohorné íly, piesky, štrky a na povrchu spraš. V chotári sú černozemné pôdy. Okolo kaštieľa sa zachoval rozsiahly anglický park založený r. 1866 (zrejme na mieste staršieho). V parku rástol najstarší agát na Slovensku, možno aj v Európe. Jeho vek sa odhadoval na 350 rokov. Obvod kmeňa bol 570 cm a vysoký bol 15 m. Strom, ktorý bol štátom chránený sa po poškodení vždy dokázal regenerovať a vyhádzať nové vetvy. V r. 1990 bol trestuhodne vypílený. Za obcou pri lese sa 20.03.1968 uskutočnil zemný vrt do hĺbky 2600m, kde bola zistená soľanka s nadmerným obsahom soli železa a kyseliny sírovej. Voda mala na povrchu teplotu vyše 70°C. Plánovala sa tu výstavba kúpaliska, ale pre nedostatok financií bol vrt uzavretý. Významnou pamiatkou obce je rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie, postavený v r. 1750 v barokovom slohu ako filia vrábeľskej farnosti. Budova bola r. 1828 klasicisticky prestavaná a rozšírená bočnými kaplnkami r. 1956. Fasády boli opravené r. 1974. Kostol bol do 20. stor. obkolesený kamenným múrom. Je to jednolodňová stavba so segmentovým uzáverom presbytéria a do štítového priečelia vstavanou vežou. Fasády kostola členia lizénové rámy a obdĺžnikové okná s polkruhovým zakončením. Kamenný portál vstupu do kostola má klenák s letopočtom 1896. Interiér kostola je zaklenutý pruskými klenbami a českou plackou. Hlavný oltár so stĺpovou architektúrou a obrazom Nanebovzatia Panny Márie je z r. 1828. Kazateľnica z čias prestavby kostola je zdobená reliéfmi s výjavmi z Biblie. V lodi sú sochy Ježišovho srdca, Panny Márie s dieťaťom, sv. Terézie a sv. Jozefa, po stenách je 14 litografií zastavení Krížovej cesty podľa originálov Luigiho Morganiho. Obraz Piety je novší. Lurdská jaskyňa pri vchode so sochou Lurdskej Panny Márie a kľačiacej sv. Bernadetty je z obdobia r. 1975. V bočnej kaplnke Ježišovho srdca je oltár so sochou Ježišovho srdca zo začiatku 20.stor., v pozadí sú plastiky cherubínov, dole v menze je Svätý hrob. V kaplnke je drevená socha sv. Imricha. V kostole sú tri drevené procesiové kríže s korpusom, starý je z 19. stor., druhý zo začiatku 20. stor. a tretí je moderný. Vo veži členenej zvukovými otvormi a lizénami je veľký zvon z obdobia okolo r. 1920 a malý zvon zo zaniknutej zvonice. Pod kostolom je krypta rodu Weiszovcov, ktorej vchod je pristavaný k uzáveru presbytéria a je zakončený malou cibulovou strechou. Je tu pochovaných 14 členov rodiny Weiszovcov. Na vnútornej stene uzáveru krypty je drevený kríž s liatinovým korpusom z konca 19.stor.

Kúriu na okraji parku postavil na prelome 18. a 19. stor. Jozef Weisz. Po postavení kaštieľa r. 1866 bol v malej stavbe byt správcu veľkostatku, dnes je súčasťou detského domova. Kúria je klasicistická obdĺžniková prízemná budova s osemosovou hlavnou fasádou, ktorá má stredný štvorosový rizalit zakončený trojuholníkovým tympanómom. Fasády stavby členia obdĺžnikové okná v šambránach, ktoré sú len po stranách rizalitu a samotný rizalit členia lizénové rámy. Parková fasáda má vstupnú terasu. V parku sa nachádza neogotický kaštieľ, ktorý r. 1866 dal postaviť barón Pavol Weisz. R. 1886 sa zrútila odvážne riešená klenba. Kaštieľ bol krásne zariadený, o ktorom sa zachoval opis z konca 19. stor. Opis konštatuje, že kaštieľ je zariadený s vynikajúcim vkusom

a pohodlím. Prízemné miestnosti boli zdobené v arabskom štýle a zariadenie bolo štýlové, boli tu antické, vzácne arabské a perzské kusy. Tu bola uložená vzácna zbierka majiteľa, ktorá obsahovala asi 1000 kusov (mnoho cenných arabských, perzských a egyptských nádob, rímske starožitnosti, vzácne zbierky gemmy a skarabeov, staré zlaté ozdoby, predmety z doby kamennej a bronzovej, mince a iné cennosti). Veľkú umeleckú hodnotu mala aj bohatá zbierka asi 100 obrazov, rozmiestnená v rôznych obytných miestnostiach. Boli to obrazy z 15. stor., maľby zo školy Rafaela a Coreggia, diela Lucasa Cranacha a iných majstrov. Po r. 1945 bola budova skonfiškovaná a táto vzácna zbierka zničená. V opravenom kaštieli bol od r. 1958 umiestnený domov dôchodcov a od r. 1965 Domov sociálnych služieb pre deti a dospelých s celoročným pobytom, preto bola budova v tom istom roku rozšírená novou prístavbou. Kaštieľ je dvojpodlažná budova s pôdorysom v tvare písmena L, trojpodlažná veža situovaná mimo osi stavby je zakončená romantickým cimburím. Fasády kaštieľa členia obdĺžnikové okná v šambránach a lizénove rámy. Dvojtraktová dispozícia hlavného krídla má miestnosti radené za sebou. V neogotických interiéroch sú štukové sieťové a hviezdicové rebrové klenby, ich secesná figurálna a ornamentálna maľba pri posledných úpravách zanikla.

Obec zdobí viacero malých sakrálnych pamiatok. Kaplnka pri štátnej ceste do Vrábľov pochádza s 19. stor. Je to malá obdĺžniková jednoduchá stavba s predsieňou, v ktorej sú sedílie. Na oltárnej menze je polychrómové súsošie Piety. Za kaplnkou je pochovaný neznámy kňaz. V miestnom cintoríne sa nachádza Božia muka, ktorá má na podstavci zvláštny nápis: HIC IACET GOSOBETHA KONCZAY A TATIS SUA ANNO IUM 4SOBUT OLE 20 MAY 1807. V Máriinom domčeku je súsošie Piety. Ústredný kríž cintorína s kamenným korpusom osadený na vysokom podstavci, na ktorom je letopočet A.D. 1782. Na náhrobku Jána Vineho (1889-1948) a Pavlíny Mešťanovej (1891-?) je pieskovcová socha Krista nesúceho kríž. Plastika je čiastočne poškodená. V starej časti cintorína je kríž s liatinovým korpusom z 2. polovice 19. stor., opravený r. 1987. V cintoríne sa nachádza viacero náhrobných kameňov z 19. stor. Prícestný drevený kríž s liatinovým korpusom pri hlavnej ceste má v spodnej časti reliéf kalicha a 10.05.1948 ho zhotovil Imrich Tóth. Prícestný kríž s liatinovým korpusom v miestnej časti Harangláb bol vysvätený 8.09.1882 a postavil ho richtár Peter Galaba a sudca Ján Bakó. Za krížom stál pamätný drevený stĺp na pamiatku I. Klasovského skautského tábora. Na stĺpe bol nápis Jó munkát!, a letopočet 4.06.1994. Ktosi nezodpovedný tento stĺp odpíliť a zrejme spálil. Drevená zvonica bola v tejto časti obce postavená r. 1864 veľkostatkárom Weiszom. Stavba z dosák časom schátrala a preto bola po r. 1970 zbúraná. Bola to štvorcová stavba s rozmermi asi 4x4 m a vysoká 7-8m so zúženou hornou časťou. Boli na nej 4 zvukové otvory s polkruhovým zakončením. Zvon z tejto zvonice je dnes vo veži rímskokatolíckeho kostola. V r. 2006 bola táto zvonica znovu postavená. Vo vinohradoch sa nachádza polychrómová socha sv. Urbana osadená na vysokom štíhlom podstavci. Sochu dal postaviť 1.5.1891 Pavol Tóth a opravila ho Veronika Péntesová 22.5.? (letopočet je poškodený a nečitateľný).

Budova bývalého notariátu bola pôvodne panským domom veľkostatkára Mórica Wilda z 2. polovice 19. stor., ktorý po r. 1882 dvakrát vyhorel. Dom r. 1908 bol odkúpený na účely notariátu, neskôr v ňom bol zriadený obecný úrad, dnes je tu knižnica, zasadačka OcÚ a časť priestorov sa prenajíma. Je to prízemná budova s pôdorysom v tvare písmena L s dvoma rizalitmi na hlavnej fasáde, na ktorých sú veľké okná s polkruhovým zakončením. Vo dvore je pilierová zasklená chodba. Vedľa tohto domu stála stará obecná krčma, ktorú postupne vlastnili Vári, Buráta a Wien. Oproti sa nachádzal byt obecného pastiera a horáreň.

Prvá škola v obci sa spomína r. 1822. V tom čase musel učiteľ vykonávať aj poddanské práce. Po viacerých prestavbách sa budova zachovala dodnes a v jej časti je pošta. Je to dvojsová prízemná obdĺžniková stavba vo dvore s podstením. Neskôr tu bol umiestnený byt učiteľa, lebo

stavba nevyhovovala školským účelom. Pod č. 96 sa zachovala novšia škola postavená na začiatku 20. stor. Je to dvojsová prízemná obdĺžniková stavba, ktorej fasády členia lizény, nárožia sú zdobené bosážou. Škola bola postavená v záhrade rodiny Horváthovcov. Od r. 1960 tu bola umiestnená materská škola a po oprave celej stavby od r. 1985 v nej bola zriadená školská jedáleň. Dnes sa táto budova využíva na podnikateľskú činnosť. Poniže sa nachádza najnovšia ZŠ postavená v rokoch 1960-1962 a zodpovedá najnovším nárokom výučby mládeže. V rokoch 1975-1981 bola v obci postavená nová budova materskej školy, ktorá bola v roku 2006 renovovaná.

Pri parku kaštieľa sa nachádzali budovy majera Weiszovcov, z ktorých sa zachoval prestavaný objekt bytov želiarov, neskôr koniareň a maštale. Najzachovalejšou stavbou je budova trojpodlažnej obdĺžnikovej sýpky, ktorej jednoduché fasády členia malé sýpkové okná.

Klasov patrí do zväzku maďarských obcí Podzoboria a leží na území bývalej Nitrianskej župy na hranici s Tekovskou župou, ktorej vplyv čiastočne odlišil tunajšiu ľudovú architektúru či zvyky ľudu. Pôvodne sa tu stavali domy z nabíjanej hlíny či nepálených tehál. Steny boli omazané a obielené. Typu objektov boli v 2. polovici 19. stor. väčšinou obdĺžnikové, prízemné s dvojsovou hlavnou fasádou s obdĺžnikovými oknami v šambráne, vo dvore s podstienkou. Valbové strechy, pôvodne pokryté slamou, boli neskôr zamenené za plechové vikiere. Z dvora sa vchádzalo do kuchyne. Vzadu boli pristavané komory, sýpky a maštale. Miestnosti boli pokryté trámovými stropmi. Novšie domy, ale typove podobné predchádzajúcim, sú zachované z konca 19. a začiatku 20. stor. Vo dvoroch sa zachovali samostatné stavby sýpok. Zaujímavé sú tzv. dlhé domy pre dve rodiny, typove podobné domom z konca 19. stor. Novšie domy z prvých desaťročí 20. stor. majú vo dvoroch otvorené pilierové chodby, ktorého hlavnú fasádu členia lizénové rámy. Niektoré mali hlavnú fasádu členenú lizénami a oknami v šambránach, s drevenou pavlačou vo dvore. Neskôr sa stavali domy s trojosovými fasádami vo dvoroch s pilierovou otvorenou chodbou, nad oknami so súvislou nadokennou rímsou s geometrickým ornamentom a v nike hlavnej fasády so soškou Piety. Vinohradníctvo má v obci dlhú tradíciu, pestovala sa tu odroda hrozna Otelo, dnes sú to rizling, veltlín a müller. Staré vinohradnícke pivnice sú malé stavby z nepálených tehál s jednou nadzemnou miestnosťou (prešovňa, sklad a pod.), dole bola vlastná klenutá pivnica. Pred vchodom bola podtienka podpretá dvoma trámami.

Kolíňany

Obec Kolíňany je jedna z najstarších a najrázovitejších dedín Podzoborskej oblasti. Leží 13 km severovýchodne od Nitry pri zlatomoraveckej ceste pod vrchom Žibrica. Zo spomínanej cesty sa nedá prehliadnuť románsky kostol z 11. storočia, ktorý harmonicky zapadá do malebného prírodného prostredia, hlásajúc majestátnu históriu obce. Naša dedina má bohatú kultúru. Ľudové zvyky a tradície, ľudové piesne, výšivky a kolíňanské nárečie sa stali predmetom bádania mnohých etnológov. Mimoriadne významné boli z tohto hľadiska dve výskumné cesty Zoltána Kodálya v rokoch 1906 a 1912, vďaka ktorým mnohé kolíňanské ľudové piesne sa stali vysoko oceňovanou súčasťou národného kultúrneho dedičstva. Podľa historikov v čase príchodu starých Maďarov tu žilo slovanské obyvateľstvo. Maďarský etnický charakter nadobudol tento región iba postupne, medzi 10. a 13. storočím.

Naša dedina patrí medzi najstaršie obce na tomto území. Na začiatku 12. storočia patrila do vlastníctva Nitrianskeho hradu, neskôr Zoborského kláštora. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1113 pod názvom Colin. Spomína sa v súpise majetkov Zoborského benediktínskeho kláštora. „Terminus de villa Colin est quaedam quercus circumposita lapidibus et vallis.”

O pôvode názvu obce je niekoľko teórií, z ktorých najpravdepodobnejšia tvrdí, že názov obce Kolíňany (maď. Kolon) je odvodené od priezviska sikulského rytiera Kolon András. Potvrdzujú to aj ďalšie informácie, ktoré hovoria o tom, že naši predkovia pochádzali z kmeňa Sikulov. Úlohou tohto kmeňa bolo chrániť lúky a pasienky pod vrchom Žibrica pred vstupom do Nitrianskej kotliny.

Podľa údajov z obdobia 1332-1337 patrilo ku kolíňanskej farnosti 360 osôb, no po tureckej okupácii (1576) evidujú len 50 daňovníkov. V roku 1787 evidovali v obci 80 domov a 614 obyvateľov. V súčasnosti je obývaných 450 domácností, kde žije 1500 obyvateľov.

V našej obci sa nachádza aj obecné múzeum, ktoré reprezentuje pôvodnú ľudovú architektúru. Je dobrým príkladom toho, ako priblížiť zvyky, tradície, hmotnú a duchovnú kultúru našich predkov i tým najmladším generáciám.

Ladice

Prvá písomná správa o obci je z roku 1075 a obec sa spomína ako majetok ostrihomského arcibiskupstva v podobe Lenduch, Leduch. Obec až do najnovších čias zostala majetkom ostrihomského arcibiskupstva. R. 1353 sa obec spomína ako Maior, Minor Lendeche. Pôvodné obyvateľstvo nahradili Sikulovia (maď. Székely). Obec ležiaca bokom od hlavnej komunikácia bola vlastne po celý čas svojho trvania vydaná na milosť či nemilosť vojskám dobývajúcim hrad Gyms. Chotár obce delil na dve časti potok Drevenica: jedna časť patrila do Nitrianskej stolice, druhá časť do Tekovskej stolice. Preto boli obidve časti po stáročia osobitne spravované. V 18. stor. boli zlúčené a celá obec sa začlenila do Nitrianskej stolice, v 19. stor. zasa do Tekovskej stolice. V roku 1777 sa obec uvádza v podobe Ladicze, neskôr Lédecz, Bárslédecz a Ladice. Posledný názov sa zachoval dodnes. Obyvatelia sa po stáročia okrem poľnohospodárstva zaoberali aj vinohradníctvom, drevorubačstvom v okolitých lesoch a košíkárstvom. V Ladiciach bola rozšírená výroba nepálených tehál. Mimoriadne dôležitou inštitúciou obce bola základná katolícka škola, ktorá sa venovala výchove mládeže na vysokej úrovni. So žiakmi a obyvateľstvom jej učitelia nacvičovali divadelné hry, viedli spevokol a šírili kultúru medzi pospolitým obyvateľstvom. Asi aj preto si v obci uvedomili význam zachovania vlastného ľudového dedičstva.

Nitrianske Hrnčiarovce

Podľa tradície v čase záboru vlasti osídlili podzoborské obce Sikuli a tak medzi slovanskými osadami vznikli aj maďarské dediny. Obec sa po prvýkrát spomína r. 1113 ako villa Grincha v zoborskej listine vydané kráľom Kolomanom v susedstve majetku zoborského kláštora. Obec pred 12. stor. patrila k majetkom Nitrianskeho hradu, až v 12.-15. storočí bola vo zväzku majetkov Zoborského kláštora, neskôr Ostrihomskej kapituly, menšie majetky tu mala aj Nitrianska kapitula. Už r. 1216 tu bola stredoveká fara. Obec sa vyvíjala v tieni mesta Nitra, ktorá bola významným spoločenským a hlavne duchovným strediskom širokého okolia. Na začiatku 14. storočia Matúš Čák Trenčiansky viackrát vtrhol na majetky Nitrianskeho biskupstva, ktoré vyraboval, spustošil, alebo ich násilne obsadil. Z r. 1318 sa zachoval záznam o značných škodách ktoré tu spôsobil. Toto tvrdenie platí aj o Nitrianskych Hrnčiarovciach. Preto obec mala v mnohom spoločný osud s Nitrou, ale nakoľko ležala bokom od nej, zachovala si do dnešných dní svoju špecifickú identitu. Relatívne pokojný život obce narušili hlavne turecké nájazdy. Asi r. 1570 si Turci obec podrobili spolu so širším okolím a v r. 1576 ju vypálili, v r. 1588 sa sem opäť vrátili. V období tureckých vojen obec čiastočne spustla, tureckí vyberači daní tu r. 1664 našli 22 domácností s 50 obyvateľmi. Obec v tom čase patrila do ejáletu Nové Zámky, nájije Nitra a bola majetkom Turkov Hüszejna Bosnu, Dilávera ben Abdullaha, Hüszejna a Mahmúda, ktorým obyvateľstvo platilo dane. V rokoch 1663 a 1710 vypukla v Hrnčiarovciach morová nákaza, ktorá si vyžiadala mnoho obetí. Zdecimovaná obec bola neskôr dosídlená, mohla sa opäť rozvíjať a znova sa stala majetkom kapituly. Z konca 17. stor. poznáme obecnú pečať s kolopisom SIGILVM GERENCIER, na pečati z r. 1807 je obraz sv. Juraja a kolopis SIGILUM GERENCSE. V roku 1715 bolo v obci zistených 21 domácností, r. 1752 tu žilo už 71 rodín, obyvateľstvo sa zaoberalo chovom ťažných volov, hovädzieho dobytku, oviec, ošípaných a včiel. Hrnčiarovce neraz postihli aj prírodné katastrofy - v rokoch 1831 a 1873 viackrát cholera, ktorá si vyžiadala 95 obetí, r. 1866 a r. 1872 obrovské krupobitie a r. 1865 prietrž mračen. V roku 1828 bolo v obci 82 domov a 557 obyvateľov, r. 1854 sa ich počet zvýšil na 562. V roku 1897 bolo založené hrnčiarovské a štitárske úverové družstvo, ktoré malo sídlo v Nitrianskych Hrnčiarovciach. I. svetová vojna sa obce príliš nedotkla, ale na bojiskách padlo viacero tunajších obyvateľov. Rozvoj obce pokračoval aj po r. 1918, keď sa obec stala súčasťou I. ČSR: v r. 1921 tu bolo 100 domov a do r. 1938 už 321 domov. Správu, že obec nebude na konci roka 1938 pripojená k Maďarsku, prijalo tunajšie obyvateľstvo pokojne. V roku 1942 bol tu otvorený kameňolom. Na bojiskách II. sv. vojny padlo niekoľko miestnych občanov. Po r. 1945 bola zatvorená tunajšia maďarská škola. V roku 1948 bola obec elektrifikovaná, r. 1950 bolo založené tunajšie JRD, celoobecné r. 1959. V roku 1952 bol v dedine zavedený obecný rozhlas. Menila sa tvár obce, upravili a spevnili sa cesty i chodníky, bola postavená nová reštaurácia a intenzívne sa rozvíja individuálna bytová výstavba. Do r. 1974 bolo v obci už 464 domov. 1. januára 1974 boli Nitrianske Hrnčiarovce nezmyselne pripojené k mestu Nitra ako jej vilové predmestie, čo znamenalo úpadok obce. V roku 1990 sa obec na základe referenda osamostatnila, hoci mesto Nitra sa k obci nezachovalo korektne (zatvorilo materskú školu, pričlenila si z obecného chotáru 101 ha pôdy). V auguste 1991 sa začala výstavba nového športového areálu a v septembri 1991 stavba nového kultúrneho domu. V roku 1993 sa začala výstavba obecného vodovodu. 10.-11. júla 1993 sa konala slávnosť pri príležitosti 880. výročia založenia obce. V obci sa usporadúvajú zábavy a posedenia, činnosť rozvíja tunajší folklórny súbor, ktorý viackrát vystupoval aj v zahraničí. 30. augusta 1995 boli slávnostne posvätené symboly obce - erb, zástava a pečatidlo. Do chotáru obce patria aj južné svahy vrchu Zobor, kde bol vinič vysadený už v 10. stor. Našli sa tu zvyšky hallštattského a slovanského hradiska. V 9. stor. bol na Zobore založený benediktínsky kláštor sv. Hyppolita, významné stredoveké kultúrne stredisko. Tento vrch bol vždy významný pre Nitrianske Hrnčiarovce.

Pohranice

Kataster obce bol osídlený už dávno pred našim letopočtom, a to v obdobiach lengyelskej kultúry, bádenskej kultúry, karpatskej mohylovej kultúry, v dobe bronzovej a laténskej. Neskôr Pohranice patrili k Veľkej Morave a po jej páde bol osídlený starými Maďanmi a po roku 1000 pričlenený k Uhorsku. Prvýkrát sa spomína v roku 1075 (Pagan), keď časť obce (15 usadlostí, 16 viníc, lesy, lúky a 6 popluží ornej pôdy) Gejza I. daroval benediktínskemu opátstvu v Hronskom Beňadiku. Za účelom vedenia miestneho hospodárstva bola tu založená aj filiálka spomínaného opátstva. Obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom a vinohradníctvom a práve tu a v Rybníku bolo pestovanie viniča prvýkrát spomenuté písomne na území Slovenska. Od 12. storočia tu získali majetky Zoborský kláštor (r. 1113, potvrdené pápežom Innocentiusom III. r. 1209), Ostrihomské arcibiskupstvo (r. 1218, neskôr v r. 1232 zhabané a znovu vrátené), Nitrianske biskupstvo (r. 1288), Nitrianska kapitula, Ostrihomská kapitula, Forgáčovci z Jelenca a i. Z 12. a 13. storočia sa zachovali aj názvy niektorých hraničných bodov geografického významu (napr. z r. 1113 studňa Ciker a miesto Scumedi, z r. 1287 hrušky Bokbyzu, teleleu, Gudula a i.). Matúš Čák Trenčiansky obsadil gýmešský hrad a aj časť pohranických majetkov nitrianskeho biskupa a v roku 1386. Po navrátení pôvodného majetku gýmešským Forgáčovcom Pohranice sa vyskytli aj v ich majetkovom súpise. V roku 1378 nitriansky biskup a Hronskobeňadické opátstvo riešili majetkový spor týkajúci sa pohranických majetkov. Už v roku 1475 Beňadik Fileš, rodák z Pohraníc študoval na viedenskej univerzite. V roku 1479 sú spomenuté Veľké a Malé Pohranice (Nagpogran, Kyspogran). V roku 1496 Anton Garay v mene Nitrianskej kapituly protestoval proti zásahu Antona Sankovského, biskupa nitrianskeho do vyberania desiatku v Pohraniciach. V roku 1521 hronskobeňadický opát dal svoje pohranické majetky do zálohy Nitrianskemu biskupstvu. V roku 1525 Andrej Orros chcel obsadiť majetky Jána Pohranického, ale to sa mu nepodarilo. V roku 1560 ostrihomský arcibiskup rozdal pohranické majetky Wolfganga Nagya, lebo ten prestúpil na vieru mohamedánov. O desať rokov neskôr v roku 1570 Pohranice boli podmanené a prechodne pripojené k Ostrihomskému sanžaku Tureckej ríše. Podľa urbára ostrihomského arcibiskupa z roku 1571 - 1573 bolo v Pohraniciach veľa prázdnych usadlostí. Boli tu aj 2 mlyny, 1 už v zchátralom stave. V roku 1576 obec vypálili Turci a znovu ju podmanili. Pánom oboch Pograníc sa stal Zeámet Redžeb z Budína. Podľa jednej starej mapy na juh od dediny bola postavená tzv. Turecká veža (Török torony), ktorej presný pôvod nie je známy. Nitrianska oblasť bola oslobodená dňa 2. mája 1664 vojskami gen. Lous R. de Souchesa. Nemeckí páni značne zneužili svoju moc a vypukli kurucské vojny. Do týchto vojen sa zapojil aj Imrich Barko alias Tarko, zeman z Pohraníc. Jeho legendárne životné a vojenské príbehy sú vo forme románu spracované aj v knihe Kurucskí predkovia (Kuruc ösök) od Jozefa Ozorovského. Na pamiatku týchto slávnych čias na dvore ich bývalej kúrie dodnes stojí mohutný strom zv. „Lipa Rákócziho“. Podľa urbára nitrianskeho biskupa z roku 1736 v Pohraniciach bolo veľa prázdnych port a podľa súpisu z roku 1752 v obci bývalo 68 sedliakov, 41 želiarov a 9 podželiarov, ktorí okrem ornej pôdy tu obrábali aj 427 kopáčov viníc a chovali 129 volov, 60 koní, 47 dojníc, 423 oviec, 315 ošipaných a i. Obec mala dva mlyny a jeden lis na rastlinný olej. Podľa rôznych súdobých autorov pochvaľovali hlavne úrodné orné pôdy a vinohrady obce, ďalej jej lúky a pasienky, lesy, ovocné sady a je zmienka aj o tunajšom kúpalisku. V roku 1773 boli Pohranice prvýkrát spomenuté v reči slovenskej a to ako „Pogranicze“. Do konca 18. storočia poddaní patriaci rôznym zemepánom platili odlišné dane. Po zavedení urbárskej regulácie Máriou Teréziou sa tieto rozdiely odstránili. V roku 1787 bolo v obci 120 domov a 920 obyvateľov. Podľa súpisu z roku 1828 tu bývalo 97 sedliakov, 16 želiarov a 14 podželiarov. Obyvateľstvo sa zaoberalo poľnohospodárstvom a pletením košíkov, významné stálo bolo aj pohranické vinohradníctvo. 19. storočie charakterizovali epidémie, požiare a majetkové spory zemepánov. Podľa autora Geografického slovníka Uhorska Eleka Fényesa z roku 1851 Pohranice boli „maďarská obec v Nitrianskej župe, I 1/4 míle na severovýchod od Nitry. Mali 786 katolíckych obyvateľov a 7 Židov. Bol tu rím.-kat. farský kostol. Mali pekný háj, vinohrad, úrodné lúky a vodný mlyn. Zemepáni boli: ostrihomský arcibiskup, ostrihomská a nitrianska

kapitula.“ Neskôršie mala obec 4 mlyny a bola tu postavená aj tehelňa. V roku 1885 začala v Pohraničiach ponúkať svoje služby občanom tunajšia pošta. V roku 1888 sa Pohranice stali členom organizácie FEMKE. Okolo roku 1890 bola v Pohraničiach otvorená baňa na vápenec (dnes je tu kameňolom) a vápenka na výrobu haseného vápna (vápenka bola v prevádzke do roku 1938). V roku 1894 bolo založené úverové družstvo (stavba dodnes slúži obchodným účelom). Okolo roku 1905 bola založená tunajšia dychová kapela. Koncom 19. storočia fyloxéra zničila takmer všetky vinice. Jej následky boli odstránené až v prvých desaťročiach 20. storočia a to štepením viniča do odolných amerických podpníkov. Pohranickí vinohradníci a vincúri zohrali dôležitú úlohu v rozšírení nových pestovateľských metód aj v iných oblastiach. V roku 1907 obyvatelia Pohraníc vzali do opatery 77 mentálne postihnutých osôb. V roku 1910 mala obec 1179 obyvateľov, z toho 1005 Maďarov, 118 Slovákov, 27 Nemcov a 29 iných (Rómov, Rusínov, Srbov). Prevažná väčšina obyvateľov bola rímsko-katolíckeho vierovyznania (1116) a žilo tu aj 39 Židov. Počas I. svetovej vojny padlo 20 Pohraničanov, pomník na ich počesť a pamiatku stojí na miestnom cintoríne. V roku 1918 bola obec pričlenená k Československu. V roku 1928 bola v obci vybudovaná celoplošná elektrická sieť. V roku 1929 bol regulovaný potok a zahájená autobusová doprava na linke Nitra – Pohranice – Čeladice – Host'ová. V roku 1931 bol založený Dobrovoľný hasičský zbor, ktorý mal 120 členov. Pohranice od roku 1931 sa stali centrom kultu Najsvätejšieho Srdca Ježišovho. Obyvateľstvo si vytrpelo veľa aj v medzivojnovom období (epidémie, hospodárska kríza, veľká nezamestnanosť, atď.). 4. septembra 1936 prezident republiky Dr. Eduard Beneš navštívil v obci sídliacich vojenských veliteľov. V roku 1941 bola založená miestna telovýchovná jednota a pri tejto príležitosti farár Nýbl vysvätil futbalové ihrisko. V rokoch 1936 – 1947 bola v obci postupne vybudovaná telefónna sieť. Potom nasledovala 2. svetová vojna, ktorá tu spôsobila veľké materiálne škody a straty na ľudských životoch. Po februári 1948, keď sa k moci dostala komunistická strana, nastal nový rozvoj obce. Kameňolom v obci bol zoštatnený (dnes patrí Štrkopieskom a kameňolomom). V roku 1957 bol v blízkosti otvorený malý kameňolom (v ktorom sa už neťaží). V roku 1952 bolo založené Jednotné roľnícke družstvo. V rokoch 1959 – 1960 bol zavedený verejný rozhlas, do roku 1961 bola postavená materská škola, v rokoch 1965 – 1966 bol vybudovaný vodovod v časti obce a dom smútku. V roku 1968 bolo postavené nové pohostinstvo, v 70. rokoch bola vybudovaná budova osvetovej besedy. Boli spevnené cesty, vybudované chodníky, zlepšili sa služby obyvateľstvu. V rámci IVB bolo postavených či prestavaných mnoho rodinných domov, obec menila svoju tvár. V roku 1972 bol v obci založený ženský folklórny súbor, ktorý s menšími prestávkami reprezentuje obec aj v súčasnosti. V roku 1987 sa začalo so stavbou moderného obchodného domu Jednota. V rokoch 1987 – 1989 bol postavený športový areál s modernou prezliekárňou. Po roku 1990 sa v obci udialo viacero významných zmien. Miestnym občanom a obyvateľom z okolitých obcí ponúka služby neštatné zdravotné stredisko. Roku 1993 bola v Pohraničiach otvorená lekáreň. V rokoch 1993 – 1995 miestne futbalové mužstvo pod vedením predsedu FO Ladislavova Csekeiho účinkovalo v 4. Futbalovej lige. Roku 1995 bola rozšírená telefónna sieť, do roku 1997 bola obec komplexne plynofikovaná a bol rozšírený obecný vodovod. Obec bola značne vybudovaná a vo svojom mikroregióne mala centrálné postavenie. Na kratšie obdobie bola súčasťou Pohraníc aj susedná obec Host'ová, ktorá sa už odčlenila. Pol tisícročia patrila k Pohraničiam aj bývalá kuriálna osada Jáger (prvýkrát sa spomína v roku 1630 ako Egeri či Nemes ülés, ako majetok Pogrányiovcov) s pekným lesoparkom, ktorá bola v roku 1958 pričlenená k obci Malý Lapáš. Neskôr osada celkom spustla a jej obyvatelia sa odtiaľ odsťahovali, dnes okrem zvyšku kaštieľa je tu bývalá veľká vinohradnícka družstevná pivnica a rozsiahly ovocný sad. Výstavba obce pokračovala aj po páde totalitného režimu a dnes má vybudovanú rozsiahlu infraštruktúru, napr. zdravotné stredisko, lekáreň, poštu, obchody, kaderníctvo, pohostinstvo, bar a i. Je tu materská škola, ďalej základná škola s vyučovacím jazykom maďarským a nižšie ročníky slovenskej základnej školy. Na obecnej pečati zo 17. storočia bol vyobrazený svätý Vojtech (bez kruhopisu) a na druhej pečati z 18. storočia takisto on (s kruhopisom SIGILLUM POGRANI N 5 : ADALE). Na obecnej pečati z roku 1854 sa nachádza motív ľalie. Na starých pečatiach kostola je neidentifikovaná postava kráľa s kruhopisom POGRÁNYI TEMPLOM PECSÉTJE 1856.

Štitáre

Dedina Štitáre (Scitar) (aj Sitar) Chytar, Schitar)sa spomína v písomnostiach už od roku 1113, kde sa hovorí o 4 poplužiach zeme ako majetku zoborského kláštora-opátstva. Prvá hovorí o tom, že predkovia nazvali tento vrch podľa vodcu Slovanov – Zobora, ktorý bol na tomto mieste obesený. Druhá hypotéza hovorí o tom, že vrch sa z diaľky pripomína zubra a iná zasa sa prikláňa k názvu odvodeného od najstaršieho benediktínskeho kláštora, ktorý tu bol postavený (ruské slovo sobor = kláštor, zbor mníchov). Svojím pôvodom obec siaha do osídlenia z veľkomoravských čias. Spomína sa už v roku 1113 v susedstve majetkov zoborského kláštora. Už pred 3 až 5 tisíc rokmi bolo nad Štitármí na vrchole Žibrice hradisko. Predpokladá sa, že plocha tohto hradiska bola cca 9 ha. V tom období na území dnešnej obce vzniklo sídlisko doby bronzovej, ktoré je doložené viacerými archeologickými nálezmi. V Slovenskom lexikóne sa uvádza, že v terajších Štitároch, (vtedajší názov Schitár, Sitár) sa od X. do XII .storočia vyrábali štíty. Toto tvrdenie sa opiera o skutočnosť, že starobylý názov našej obce Schitár označoval výrobcu štítov, alebo bojovníka so štítom. Prvá písomná zmienka o Štitároch sa nachádza v druhej Zoborskej listine z roku 1113 z nášho najstaršieho benediktínskeho kláštora sv. Hypolita. V nej sa uvádza, že tento kláštor vlastní v lokalite „Sitár“ 4 poplužia zeme. (1 poplužie je veľkosť zeme, ktorú jeden oráč so záprahom poorie za jeden deň). Postupne sa menil spôsob písania názvu našej obce následným spôsobom: „Sitár, Schitár, Chytár, Chatár“. neskôr Chithar (1302), Csitar (1773), Čitáry (1920), Dolné Štitáry (1927), Dolné Štitáre (1948). Keď mladý šľachtic menom „IVANKA“ v roku 1241 zachránil pred Nitrou kráľovi Belovi IV. život pred Tatármi, dostal od neho značné územie s niekoľkými obcami a bývalé hradisko, ktoré tento šľachtic prebudoval na hrad „Gýmeš“. Pre neprijatie tohto šľachtica medzi uhorskú šľachtu mu panovník pozmenil meno na „Forgáč“ z rodu Ivanka. Neuvádza sa presný rok, ale bolo to v rozsahu rokov 1242 – 1250. Štitáre potom prešli o majetku Gýmešského zemepána „Forgáča“. V roku 1348 patrila obec panstvu Jelenec, neskôr viacerým zemepánom. V období tureckej expanzie bola obec v roku 1576 vypálená. Obec prežila nielen toto kruté obdobie, ale aj obdobie kolektivizácie, socializácie, v rokoch 1979 – 2002. Dominantou obce sú: rímsko – katolícky klasicistický kostol z roku 1785, ktorý dal postaviť Krištof Migazzi je zasvätený svätému Imrichovi, ktorý je patrónom obce Štitáre a tiež približne 350 rokov stará Lipa veľkolistá, ktorá je v zozname chránených stromov.

Veľký Cetín

Obec Veľký Cetín sa nachádza 15 km juhovýchodne od Nitry v nadmorskej výške 137 m na východnom brehu rieky Cetínky. Jej rozloha je 1687 ha. Jej najvyšší bod sa nachádza medzi obcami Veľký Cetín a Paňa vo vinohradoch vo výške 209 m nad morom. Z dediny je krásny výhľad na všetky svetové strany. Na severe sa týčia vrcholky Zobora, na východe sa rozprestierajú vinohrady, zo západu dedinu ohraničuje rieka Cetínka a na juhu je les. Počet obyvateľov obce je 1761. Národnostné zloženie je 85% občanov maďarskej národnosti a 15% slovenskej. Archeologické vykopávky odkryli sídlisko z obdobia laténskej kultúry, pohrebisko Kvádov z mladšej doby rímskej a slovanské sídlisko. Prvé latinské zmienky o obci pochádzajú z roku 1239. Osídlenie sa spomína pod názvom Cheten, neskôr v priebehu storočí sa jej pomenovanie viackrát zmenilo. Jej súčasný názov získala obec v roku 1927. Podľa prvých písomných záznamov patrilo toto osídlenie nitrianskemu benediktínskemu kláštoru. Od 16. storočia ho prevzalo ostrihomské arcibiskupstvo. V dedine boli prvé domy postavené okolo kostola, tu stála aj fara, na ktorej sa od roku 1632 viedla matrika. Tu bola aj prvá škola. V záznamoch pochádzajúcich z II. polovice 18. storočia už môže vidieť úradné spisy kde sa používala obecná pečať, na ktorej bol zobrazený stojací biskup, ktorý v ruku zvieral biskupskú palicu. Na pečati je letopočet 1741. V roku 1894 v dedine vypukol rozsiahly požiar a dedina v priebehu dvoch hodín vyhorela. Zostal len kostol, fara a ešte niekoľko domov. V roku 1912 bola postavená budova obecného úradu, ktorá do roku 2004 slúžila na tento účel. Budova bola postavená vďaka materiálnej pomoci Ostrihomského arcibiskupstva a svojím podielom prispela aj obec. Stará fara bola okolo roku 1900 zbúraná a v roku 1903 bola postavená súčasná. Údaje z roku 1899 udávajú, že obec mala 1587 rím.-kat.obyvateľov a sú zachované záznamy o existencii pošty. Podľa zachovaných údajov bol základný kameň kostola položený už v roku 1007. V tomto období kráľ Štefan nariadil, aby v každej 10. obci postavili kostol. Medzi umelecké diela možno zaradiť renesančnú podložku krstiteľnice, ktorá pochádza zo 16. storočia, jej baroková nádrž bola vyhotovená v 18. storočí. Z dvoch kalichov je jeden renesančný z roku 1594 a druhý barokový pochádzajúci zo začiatku 18. storočia. Na základe nájdených údajov bola prvá škola otvorená v roku 1755 na fare. Ďalšia škola bola postavená v roku 1912, pri bývalom kultúrnom domu. V súčasnej škole prebieha vyučovanie od 1. 9. 1962.

Veľký Kýr

Obec Veľký Kýr leží v Podunajskej nížine na oboch brehoch starého koryta rieky Nitry. Patrí okresu Nové Zámky a Nitrianskej župe. Rozprestiera sa na ploche 2363 ha, má 3 038 obyvateľov a stred obce leží v nadmorskej výške 132 m. Archeologické nálezy dokazujú, že dedina bola obývaná už v kamennej dobe. Veľký Kýr sa prvýkrát spomína v listine kráľa Kolomana z roku 1113 ako Ker, čo je zrejme pomenovanie podľa jedného z legendárnych 7 staro maďarských kmeňov Kér, ktorou dedinu venuje zoborskému opátstvu. Zo zoborskej listiny z roku 1113 vyplýva, že po smrti vodcu Huba, sa obec stala majetkom zoborského opátstva a jej obyvatelia jeho poddanými. Rimania v 1. storočí nášho letopočtu tu postavili pohraničnú strážnu vežu (castellum), v ktorej sa neskôr usídlili Avari a po nich Slovania, nakoľko tadiaľto viedla jedna z najdôležitejších obchodných ciest, tzv. Jantárová cesta. Dedina veľa trpela od vojen, nakoľko rôzne vojská často rabovali a podpálili dedinu. V r. 1882 celá obec vyhorela. Od roku 1349 sa obec stala vlastníctvom ostrihomského arcibiskupstva, ktoré ju do 16. storočia prenajímalo zemianskym rodinám. Prvý kostol, ktorý dostal meno po svätom Clementovi, bol postavený koncom 10. alebo začiatkom 11. storočia, v čase, keď Maďari prijali vieru kresťanskú. Kostol bol zničený počas tatárskeho pádu, jeho pamiatku pre nás uchovali archeologické nálezy a meno jedného honu dediny: Kelemenke. V roku 1663 Turci okrem dobytia Nových Zámkov a Nitry okupovali aj Veľký Kýr, až do roku 1685. Počas tohto obdobia sa dedina vyľudnila, jej významná časť bola spustošená, aj kostol sa zrútil. Začiatkom 17. storočia prežíva obec svoj najväčší rozmach. Podľa starého medeného pečatidla bol vtedy Veľký Kýr mestečkom - získal tak privilégium usporiadania výročných trhov. V r. 1942 sa Veľký a Malý Kýr zlúčili do Nitrianskeho Kýru. V r. 1948 bola obec premenovaná na Milanovce a od r. 1992 sa volá Veľký Kýr. V obci je rímskokatolícky kostol Povýšenia sv. Kríža zo 14. storočia, ktorý bol v r. 1768 prestavaný v barokovom štýle, kaplnka Najsvätejšej Trojice z roku 1793 a niekoľko sakrálnych pamiatok. Obyvatelia žijú bohatý spoločenský a kultúrny život, ktorý už po desaťročia zabezpečujú: miestne kultúrne stredisko, spoločenská organizácia CSEMADOK, Poľovnícke združenie HUBERT, Hasičský spolok, Rybársky spolok, Klub dôchodcov, občianske združenia, ľudová tanečná a gitarová skupina Mórince, rockové hudobné skupiny CsukaMájOlaj a Hajlok Blues Band, futbalový klub FC Veľký Kýr, hokejový klub HC Kýr a iné športové kluby. Medzi rekreačné zóny obce patrí rad vínnych pivníc známy ako Čerdaút, k čomu sa viažu i každoročne usporadúvané podujatia: tradičná degustácia vín a hudobný festival CSERDAFEST.

Žirany

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1113, kedy sa v tzv. Zoborskej listine uvádza medzi majetkami benediktínskeho opátstva svätého Hyppolita na Zobore. Za vlády uhorského kráľa Kolomana sa konal súpis majetkov uvedeného opátstva, nakoľko sa mnohé ich písomnosti zničili. Táto Zoborská listina sa zachovala v origináli a je vlastníctvom Nitrianskeho biskupstva. Pri spisovaní majetkov Zoborského opátstva sa vytyčovali a popisovali medze, ktoré ohraničovali majetky opátstva. V prípade Žirian je uvedený údaj: *In Sire est terminus fluvius Zutisca*, v preklade: V Žiranoch predstavuje hranicu [majetkov opátstva] potok Suticka. V roku 1349 sa v jednej listine uvádza, že obce Koliňany a Žirany boli celkom zničené (*terra desolata*). Pravdepodobne po tomto roku boli tieto obce doosídľované, pričom noví osadníci dostali určité daňové úľavy. Od roku 1360 až do roku 1848 sa Žirany stávajú poddanskou obcou Nitrianskeho biskupstva. V roku 1379 sa tu pestovalo veľmi kvalitné hrozno. Ostrihomská kapitula si určila právo, aby sa do Ostrihomu vozilo víno zo Žirian a Koliňan. Na začiatku 15. storočia sa v chotári obce Žirany spomínajú pece v ktorých sa pravdepodobne páliło vápno. V roku 1605 sú Žirany známe svojim kvalitným vápnom. Na začiatku 17. storočia chceli jezuiti postaviť univerzitu. Rozhodovalo sa medzi Topoľčanmi a Trnavou. V liste, kde sa odporúčali Topoľčany, sa vyslovene písalo o tom, že kamene na stavbu treba dovieŕ z Kovariet a vápno zo Žirian. V tom istom roku začali Nitru obliehať Bočkajove oddiely. Protestantští ťoldnieri, ktorí prechádzali cez obec, okradli aj jej obyvateľov. V čase tureckej expanzie sa obec Žirany pričlenila k Novým Zámkom, kde začali odvádzať dane. Počas povstania Františka II. Rákóciho sa cez obec dostali mnohé kurucké oddiely, ktoré si cez Suticku skracovali cestu na druhú stranu Zobora. Tadiaľ prechádzali aj zvyšky kuruckých vojsk, ktoré odmietli kapituláciu pri Preseľanoch. Kurucký veliteľ Ladislav Očkaj sa tam v roku [1708] vzdal cisárskemu generálovi Pálfimu, pričom samotnú kapituláciu podpísali v lefantovskom kláštore rehole pavlínov.

Obyvateľstvo Žirian postihli aj iné katastrofy: morové a cholerové epidémie, resp. aj ničivé požiare. Jednou z najťažších epidémií bola v roku 1739, ktorá zahubila takmer 30% obyvateľov Nitry. Z choleroých epidémií bola najstrašnejšia epidémia v roku 1831. V najstarších uhorských štatistikách (1784 - 1787) sa píše, že v obci je 124 domov a žije tu 786 obyvateľov (155 rodín). Zaujímavé je aj sociálne rozdelenie: 89 gazdov a 81 ťeliarov (deti a ženy sa do týchto tried nepočítali). Staré záznamy v krstnej matrike svedčia o obetavosti miestneho pána farára, ktorý chodieval zaopatrovať chorých. Obec v roku 1847 postihol veľký hladomor. V tom roku bola doslova mizerná úroda, preto v poslednej chvíli občanom pomohol nitriansky biskup, ktorý im dal otvoriť svoje sýpky. V roku 1851 sa o obci píše: Maďarská obec v Nitrianskej župe, ktorá je od Jelenca vzdialená na pol hodiny cesty. Má 790 obyvateľov, ktorí sa hlásia k rímskokatolíckej Cirkvi. V obci je farský kostol, disponuje pozemkami priemernej bonity a má vlastné lesy a vinohrady. Patrónom (zemepánom) obec je Nitrianske biskupstvo, pričom poštovú stanicu má v Nitre. Zaujímavá je aj štatistika obyvateľstva z roku 1881. Uvádza, že v Žiranoch žije 774 obyvateľov, z ktorých 751 je katolíkov a 23 izraelitov. Pestré je aj národnostné rozdelenie: 720 Maďarov, 26 Slovákov, 23 Židov a jeden Nemec.